

2198

ס. ז.

פרוטוקול מס' 4/ג

מיסיבת ועדת החינוך והתרבות שהתקיימה
ביום ג', כ"ח בחשוון תשי"ח - 19.11.57
בשעה 11.10.

נוכחים:

י. קליבנוב - היו"ר.	<u>חברי הוועדה:</u>
ר. חקטין	
פ. זואריץ'	
ט. כפרי	
ח. מגורי-כהן	
ד. נצר	
י. סמילנסקי	
ר. צברי	
א. רזיאל-נאור	
א. תלמי	

מוזמנים:

- ז. ארן - שר החינוך והתרבות.
- י. שריד - המשנה למנהל הכללי במשרד החינוך והתרבות.

סדר-היום:

- א. סקירת נציג המשרד את ענין התודעה היהודית.
- ב. הדיון על סקירת נציג המשרד את ענין התודעה היהודית.

=====

היו"ר י. קליבנוב: פותח את הישיבה.

א. תלמי:

רציתי לחזור באזני השר על המחאה שנשמעה כאן בכמה וכמה ישיבות: בשנה שעברה ביקשנו דיון על ענין התודעה היהודית ונאמר לנו, כי הענין נמצא עדיין במעבדה והדיון כאן נדחה. בינתיים הספיקו מספר חדשי קיץ ואנו דנים עתה על ענין מוגמר. להבא אני מבקשת לשתף את הוועדה בדיונים

19.11.1957

סקירה על ענין התודעה היהודית.

היו"ר י. קליבנוב:

הענין הזה התעורר באחת הישיבות הקודמות

ואני אף הבעתי את דעתי באיזון מלא

חובה על השר ומשרדי הממשלה להוועץ בוועדות שעה טובה, נשמע את דעת השר עצמו.

שר החינוך והתרבות ז. ארן:

אינני מקבל מחאה זו לפי כתובתי אני או כתובת משרדי. נדמה לי, כי דברים הנוגעים במעבדה אין כל טעם להביא בפני הוועדה. והבעתי את דעתי בענין זה בשתי הרצאות בכנסת בימים 12.3.56 ו-12.3.57 בעת הדיונים על תקציב משרד החינוך והתרבות. אולם, בינתיים נגמרו הדיונים והכנסת היתה בפגרה; אילו הכנסת יושבה היינו מביאים בפניה דבר זה, כי אין כל טעם להסתיר זאת.

היו"ר י. קליבנוב:

ברור, כי איננו יכולים לחייב את משרד הממשלה להוועץ בוועדה - זה איננו לפי התקנון. אנו יכולים רק לבקר את פעולת המשרד. אבל איננו יכולים להיות צד בשעת הדיונים המוקדמים במשרד הממשלה.

י. שריד:

נקודת המוצא של עבודתנו בענין העמקת התודעה היהודית נמצאת בקווי היסוד של תכנית הממשלה שאושרו על-ידי הכנסת ביום י"ח בחשון תשס"ז. בקווי היסוד נאמר: "בחינוך היסודי, התיכוני והגבוה תדאג הממשלה להעמקת התודעה היהודית בקרב הנוער הישראלי, להסרסתו בעבר העם היהודי ובמורשתו החיסורית ולהגברת זיקתו המוסרית ליהדות העולמית מתוך הכרת שותפות הגורל והרציפות ההיסטורית המאחדת את יהודי כל העולם לדורותיהם ולארצותיהם".

משרד החינוך והתרבות הבין, כי עליו לתת פירוט מעשי להצהרת הממשלה בקווי היסוד שלה. לשם כך הקים המשרד ועדה מאד מכובדת המורכבת ממחנכים ואנשי רוח בישראל, וביקש מהוועדה לתת את הפירוט המעשי לקווי היסוד. הוועדה הגישה לנו את הצעותיה ועל יסוד הצעות הוועדה החל המשרד בביצוע.

אם נשאל עצמנו מדוע רק עתה נזכרנו בבעיית התודעה הישראלית-יהודית, הרי התשובה פשוטה וברורה: - במשך 9 שנות קיום המדינה היינו עסוקים מאד בבעיות החינוך. למעשה, אפשר לחלק את 9 השנים הללו לתקופות אחדות: תקופת קליטת המוני עולים לבתי-הספר, תקופת טעה היתה השאלה המרכזית כיצד לקלוט את המוני הילדים ולמצוא עבורם את הצריך, הספסל והמורה; לאחר מכן באה תקופה של יציבות מסוימת והמשרד החל לבדוק את הכלים שהוקמו בתקופה הראשונה. כלים אלה היו דעושים למדי וצריך היה לחזקם. אז טיפל המשרד בשיפורים מסויימים בדיוור, בבחינה, בחבר המורים ודרכי ההוראה. עתה הגיע הזמן שמשרד החינוך והתרבות יטפל בתכנים. באותה תקופה של יציבות מסויימת עשה המשרד דבר חייבי: הוא היה נתון ברפורמה של הקמת החינוך הממלכתי וביצירת תכנית לימודי לכל כיתות בית-הספר היסודי, בית-ספר לנערים עובדים ולבית-הספר התיכוני.

עתה הגיע הזמן לבדוק את התכנים של החינוך. במשך השנתיים האחרונות כיוונו את הזרקור לכמה פינות בתוך בית-הספר: (1) באיזון מידה אנו מקיימים וביעילות את סעיף ב' של חוק החינוך הממלכתי, אשר אחר מיסודותיו החשובים הוא הכשרה ואימון בעבודה חקלאית ובמלאכה. בדקנו את ענין לימוד המלאכה והחקלאות בבתי-הספר והגענו למסקנות

19.11.1957

סקירה על ענין התודעה היהודית.

י. שריד:

מסויימות. על יסוד מסקנות אלו החל המשרד להקים את רשת החינוך הקדם-מקצועי ותהליך זה עדיין בתחילתו, אם כי יש איזה שהוא יש. להתחלה זו יהיה ערך אם נוכל לבסס את המשך החינוך הזה לאחר גמר בית-הספר היסודי.

אחר-כך הוסב הזרקה לענין התודעה הישראלית-

יהודית. מה פירוש דבר זה? בחוזרים שלנו אף פעם לא אמרנו שבאנו לחדש דבר שלא היה קודם לכן. באחד העתונים קראתי כתבה של מורה אחת האומרת שאם באים עתה לענין העמקת התודעה היהודית, היא שואלת עצמה במה עסקה כל השנים. הן ידוע לכם, כי המורה חייב לאהבת המולדת, להקרבה עצמית - כל אותם הדברים שהם חלקים אורגניים של החינוך והנקראים "תודעה יהודית".

אבל בכל זאת הורגש איזה שהוא רפיון בנקודה

מסויימת. גם הנוער וגם המבוגרים חשו את הכרת אחדות האומה, הכרת דאיות הדורות. אך ראו שאין מדובר עמוק למדי. גילויים חיצוניים מתייעצם, לא אעמוד כאן על ענין הכנעניות והיו גם שסלדו מן הכנעניות. אולם כאשר שוחחנו עם הנערים הרגישו הם והרגשנו שבנושן שהקשר האמין שצריך להיות בין הנוער הישראלי ויהדות התפוצות, הקשר האמין שצריך להיות בין הנוער הישראלי של ימינו לבין הדורות הקדומים הולך ומתרופף והענין הזה הוא בנפשנו. משום כך אמרנו שיש לבדוק את הענין ולעשות מה שניתן לעשות בשטח זה.

קבענו שלוש דרכים שבעזרתן אפשר להגיע למטרה.

ברור, כי אין זה תהליך של שנה או שנתיים, זהו בוודאי תהליך של שנים רבות. אולם, אם נלך בשלוש דרכים אלו בוודאי נגיע למטרה, והן:

השרשת הנוער בעבר של עמנו, הנחלת המורשת

ההיסטורית לדורות הבאים, והגברת זיקתו של הנוער ליהדות העולמית. בענין זה של המורשת ההיסטורית אמרנו, כי איננו רוצים לחדש רבות. ישנם דברים נכונים הנעשים בבית-הספר כמו: לימוד התורה והנביאים, לימוד האגדה ולימוד המשנה - כל זה היה קיים בבית-הספר. אולם, ישנו ליקוי מסויים בהיקף, ויתכן וישנו ליקוי מסויים בדרכי ההוראה של מקצועות אלה. ניקח, למשל, את לימוד התנ"ך הוא תופס מקום מכובד בבית-הספר העברי בישראל. אבל לא כל המורים מרוצים מן התוצאות. לפעמים נוצר רושם אצל המורה שהסקעה היא הרבה יותר גדולה, כלומר, הזרע שהוא זורע הוא רב יותר מן היבול שהוא קוצר. אין לנו הרגשה שספר התנ"ך הפך להיות נכס צאן וברזל לנוער בישראל, אם כי ישנם כאלה פה ושם שקשרו עצמם לספר זה. ישנן תופעות אחרות, למשל: כאשר נמצא המורה הטוב והוא משקיע בלימוד זה התלהבות רבה ויש להתלמידים נשאים קדים מאד. הספר הזה לא הפך להיות ספר החיים-של הדור, כפי שרצינו לעשותו. ישנו כאן תהליך מסויים, על-כל-פניו, כך מדבר הנוער בבתי-הספר ולא אחת מהמאשימים את המורים שהם מצליחים להסניא את ספר התנ"ך על התלמידים. אולי כמובן עומדת השאלה: אם אנו משקיעים כל-כך הרבה זמן וכל-כך הרבה התלהבות - האם אנו קוצרים את היבול הדרוש? אולי דרכי ההוראה צריכות להיות שונות? אולי מפריזים בכמות ופוגעים באיכות על-ידי לימוד שסחי מדי? אולי חוזרים פעמים רבות על רעיונות שבטביל התלמיד הם הפכו למעמסה מכבידה? ישנם תלמידים האומרים, כי לאחר שהם למדו את ספר עמוס אין כל צורך ללמוד את הנביאים האחרים מפני שעמוס מיצה את כל הרעיונות, וכל הנביאים האחרים נראים משעממים. יתכן שיש כאן לבדוק, ולבדוק יפה את הכמות, ההיקף ודרכי ההוראה כדי שספר התנ"ך יפך לספר החיים. לימוד המשנה ולימוד האגדה - כאן הכמות מעטה ופוגעת באיכות. לרוב שיעורים אלה ניתנים אחת לטבוע - דבר זה הוא טגס גדול

19.11.1957

סקירה על ענין התודעה היהודית.

י. סריד:

מאד ואין לנו הרושם שהתלמידים מתבשמים כפי שצריכים היו להתבסס מספר זה. לדעתנו, לימוד התורה הוא חלק יסודי בתוך לימוד התנ"ך. לימוד זה יוצא פגום בבית-הספר. עתה, בתכנית החדשה ישנן חזרות על לימוד זה. תחילה לימדו זאת בכיתות הנמוכות בלבד ומעתה תהיה מחזוריות מסויימת. יש לנו הכרח שאם אנו רוצים שלימוד התורה ייחפך ללימוד ראוי יש לנסות וללכת בדרך שהיתה נהוגה בלימוד התורה במסורת שלנו והמסורת העברית היתה כזו שהעמידה את התורה במרכז על-ידי-כך שצריך לקרוא בספר זה 3 פעמים בשבוע, ספר זה צריך להיות ספר שלא ימוש מפיך. לכן, צריך הילד לקחת לידייו כל שבוע את ספר התורה ולקרוא בו. זה מה שאנו קוראים פרשת השבוע, כדי שספר זה לא יוזנח לשנה או שנתיים ואחר כך כלל אין זוכרים אותו.

כאן הרחבנו את המסגרת כדי להנחיל

מורשת זו וראינו צורך להוסיף משהו. אנו חושבים בלימוד התנ"ך-המסנה והאגדה עד היום. ומשם בקפיצה מסחררת עברנו לספרות המודרנית, לספרות ההשכלה; וכל אשר נכתב מחתימת המסנה ועד לספרות ההשכלה, כמעט כל הרכוש הזה לא מצא את מקומו בבית-הספר. לכן, אנו חושבים שצריך מאד להכניס לבית-הספר, כלומר, לתת הכשר להכנסתו של אחד הספרים העממיים ביותר שהעם היהודי יצר והוא - הסידור. ישנן בסידור יצירות נהדרות הן מבחינת החוויה והן מבחינה אמנותית. יצירות אלה יכולות להעלות ולהעשיר את עולם הרגשות והחוויות של הילד היהודי. אמנם, יש גם בסידור דברים שאין להם אותו הערך. משום כך אנו אומרים שלימוד המורשת צריך להיות תוך כדי לימוד הספרות והכנסת קטעים נבחרים מתוך הסידור הראויים לתפוס את מקומם.

כן הדבר לגבי המחזור. באחד הכינוסים

דיבר אחד המפקחים על התודעה היהודית. אולם טרם שהוא החל לדבר על נושא זה של המורשת ההיסטורית הוא פתח וציטט קטע פיוטי מתפילת ראש השנה: "יראתי בפצותי פה..."; או יש שם פסוק אחר האומר: "יוצרי", הבינני מורשה להנחיל...". הוא הביא פסוקים אלה כמוטו לדבריו על התודעה היהודית; או יש שם פסוק אחר: "צווי ביושר ולא כמכחיל...". כאשר שמענו דברים אלה, אם כי-ידענו זאת, ראינו כמה פניני לשון ופניני מחשבה מפוזרים במחזור הזה, אשר בבתים רבים בישראל כלל אין קוראים אותו והילד היהודי כלל אינו מכיר ספר. יש מעין פחד לקרוא בו והוא מחוץ לגדר התענינותו של הילד.

במידה שאנו נלקט את התפילות הללו מתוך

הסידור ומתוך המחזור ילמדו אותם תוך-הספרות העברית, כי הספרות העברית אינה מתחילה, לפי דעת אחדים, מרמח"ל, ולפי דעת אחרים - מהמשכילים בגרמניה. יש לבו עוד דברים עשירים ויש ליתם לילד על-מנת שהוא יתבסס מהם. קטעים אלה יש לתת במסיבות ערב שבת וערב חג, כדי לשוות למסיבות אלה צביון יהודי-מקורי לפי טעם של אלה שאינם נכללים במסגרת היהדות הדתית השלמה עם הבורא ועם עצמה. אבל יש לשוות למסיבות אלה צביון יהודי, טעם יהודי וחן יהודי.

מכאן קרניים לדברים רבים, מכאן הרמז

לפתרון שגם גדולים מתחבטים בכך וגם תמורות עשירות תוכן מתחבטות בכך, זוהי השאלה כיצד לחוב את חגיגתו וליצור אופי יהודי לישראל. מכיר אני את הקיבוץ והמושב ואת האדם בעיר, אך נראה לי שמכאן ישנו איזה שהוא פתח לפתרון ובית-הספר יעזור בציבוש חוץ יהודי ומתן חג יהודי לפי טעמנו.

י. שריד:

אני עובר לענין הסרשת הנוער בעבר היהודי.
בעזרת לימוד ההיסטוריה אנו יכולים להגיע לידי כך. אמנם היסטוריה
לימדנו הרבה. אולם, כאן הכוונה לבדוק את דרכי ההוראה והחומר הנלמד,
אף לראות היכן צריכות להיות נקודות המוקד בלימוד ההיסטוריה, כי לכל
תקופה יש נקודת מוקד משלה. היה זמן סרצינו להוכיח בעזרת לימוד
ההיסטוריה עד כמה חיי הגולה הם חיים ללא תוחלת וללא טעם, ועד כמה
הכל מוליך לקראת הגאולה. השאלה הזו עדיין אקטואלית בלימוד ההיסטוריה.
אולם, ישנם דברים נוספים שעלינו להדגיש בלימוד ההיסטוריה, למשל, יש
למצוא דרך כיצד בעזרת לימוד ההיסטוריה לנטוע בלב התלמידים את ההכרה
המרחשית שקיימת רציפות של דורות, ואין זו מלה ריקה "עם ישראל שבא";
אף להחדיר בלב הנוער היהודי שהעבר שלנו הוא עבר עשיר ולא רק
עבר של צרות ופורענויות, אלא יש לראות את האור שהביא-באפלה הזו;
על הנוער לשוות לנגד עיניו דמויות מופלאות ונפלאות, אשר העבר
שלנו עשיר בהן, ולהביא לידי כך שהנוער שלנו יזדחה אתן והן תהפכנה
לדמויות מחנכות. אף להעלות מאורעות היסטוריים טובים הזורקים אור
על העבר שלנו ולגלות את המאור הגדול שהיה בקורות של חיי הגולה. כאן
אני נזכר בסיפורו של הזו "הטלולית" השופך אור 7 הימים על היהודי
השוקע בנוף.

בלימוד ההיסטוריה יהיה עלינו לבדוק את
החומר היהודי ולהגיש למורים ספרי עזר וספרי הדרכה, כדי שנוכל להגיע
למטרה שאנו רוצים להפיק מלימוד ההיסטוריה.

הציר השלישי הוא הגברת הזיקה של הנוער
הישראלי לעם היהודי. השתתפותי בסימפוזיון שדן בעניין התודעה היהודית,
אשר רוב קהל המשתתפים היה דתי. היו כאלה שאמרו שם שענין זה החל
מהפסטיבל במוסקבה. לדעתי, לאחר שראינו את הזדהות הנוער וזיקתו
הנלהבת ליהדות ברוסיה לאחר הפסטיבל לא היה צריך כלל לעמוד על
ענין זה. אולם, למרות זאת יש לשים לב לענין הזיקה שהחריפה עם הקמת
מדינת ישראל. דווקא הקמת מדינת ישראל עשויה להקים חיץ בינינו לבין-
יהדות התפוצות, כי הנוער שלנו איננו מבין את הדבר: אם ישנה מדינה,
מדוע אין היהודי מהגולה בא לכאן; ואם אינך בא, אינך מעביין אותן.
על ענין גיתוק הקשרים עם העם היהודי נתפרטנו דברים רבים, ולפעמים
אף מחרידים. על-כל-פנים, ענין הקמת המדינה החריף את שאלת הזיקה.
לדעתנו, מדינה שכל תוכנה הוא קיבוץ גלויות וזהו עיקר העיקרים שלה -
צריכה לעמוד על כך שתהיה זיקה מוסרית.

אנו רוצים להציע להגברת הזיקה פרט ליזרות
פעולות בבית-הספר, גם על-ידי מתן מקצוע סייקרא "ידע עם".
יהודים כתבו רבות על נושא זה, אלא שיש למצוא את החומר המתאים לבית-
הספר היטודי. עד עתה לימדו זאת פרגמנטיים-פרגמנטיים ובמפורד. הענין
הזה לא יצר אף פעם תמונה שלמה. אנו יכולים להכיר את התפוצות
בעזרת חלקי התפוצות הבאים יום-יום לישראל. מספר עתונים כתבו על כך
שמשרד החינוך והתרבות רוצה להנהיג מקצוע חדש שנקרא "התודעה הישראלית-
יהודית". אולם זוהי מערכת גדולה של פעולות חינוכיות מפני שלימודים
רבים צריכים להשתלב כאן, כפי שעשינו את הדבר לגבי שטחים אחרים שראינו
בהם את העיקר.

התכנית שלנו נתקלה בהתנגדות מצד הדתיים
ויראי אלהים ומצד אחרים. הדתיים אומרים, כי אנו בענין זה עומדים
לחטל את בתי-הספר הדתיים והם רואים בכך משהו פלאכותי; האחרים

19.11.1957

סקירה על עניין התודעה היהודית.

י. סריד:

אומרים - הנה זחו קלריקליזם חדש וילבישו אותנו בכפזות ומי יודע לאן יוליכו אותנו. לאור אי-הבנות אלו אמרנו דברים ברורים: ענין הגברת התודעה היהודית-ישראלית איננו בא לשנות את אופיו של בית-הספר הממלכתי והוא יהיה כשם שהיה עד עתה: לא דתי ולא אנטי-דתי, אלא הוא יטארה-כפי שהיה; יתכן ומיטהו פתאום ייהפך לדתי - אין בזה כל אסון. אולם, אין זו המגמה. האמת היא שתמוהה ההתנגדות שבאה מטני הצדדים גם יחד.

ג. הדירן על סקירת נציג המשרד את ענין התודעה היהודית:

ד. הקנין:

אינני חושבת שנעשתה פעולת מחתרת בקשר לענין התודעה היהודית. נכון הדבר, ישנו טעין בקווי היסוד אשר צריך היה למלאו תוכן. כן ברור הדבר שכאשר המשרד מביא איזו שהיא תכנית הוא רואה לפניו דמות אדם שהוא רוצה ליצור. לכן מתפלאה אני שהוועדה שעסקה בענין התודעה היהודית לא נעזרה בנסיון החינוכי שהצטבר בחלק אחד מהישוב - בהתישבות העובדת, אשר לאט-אט של סריד בקשר לרציפות הדורות, הרי זו אחת מהמגמות בבתי-הספר של ההתישבות העובדת. כבר אמרתי פעם בישיבת ועדת החינוך והתרבות שאני מזמינה את חברי הוועדה לתערוכת סיכום של 12 שנות לימוד שהתקיימה בגבעת חיים ושם אפשר היה לעמוד על כל הדברים הללו, כי בית-הספר שאב מכל-אותם המקורות שאפשר היה לשאוב ביחס להיסטוריה היהודית, היחס לארץ, לסבע ולעם שבגולה, על תנועת הפועלים במשך עשרות שנות קיומה עוד מימי הגולה - לא כל הדברים הללו נכללים בתכנית הלימודים של בית-הספר היסודי. אצלנו לימודי הטבע אף פעם לא היו נפרדים מלימודי התנ"ך, מטום כך הופך לימוד התנ"ך בבתי-הספר שלנו לדבר חי, לכן, נדמה לי, כי צריך היה להעזר בנסיון החינוכי של אותם המחנכים ולראות כיצד הם משיגים את המטרה שהעמידו לנגד עיניהם.

מדוע נזעקנו? על כי לא שותפנו. כראי לי, כי נעשתה כאן שגיאה שלא הובא הענין בפנינו וגם על שלא הובא בפני ציבור המורים, ובעיקר, בפני ציבור המורים מפני טעל-ידי-כך אפשר היה להבהיר דברים רבים, כי הרי אין התנגדות לענין התודעה היהודית, אלא ישנה התנגדות לתוכן, לדרך הקניית התודעה היהודית. יתכן, ואילו היו מביאים תכנית זו בפני ציבור המורים היה זה אולי מעורר אצלם יתר אמון כאשר דורשים מהם שעת עבודה נוספת.

אינני יודעת מה היו המניעים הנוספים במשרד החינוך והתרבות לענין זה. אולם, ישנם האומרים כאילו ישנם געושים לדת ולחיי הגולה. אולם, הן יורדים יום-יום מהארץ ילידי הארץ.

נשאלת השאלה על מה יש להעמיד את הדגש, האם עלינו להתרפק על העבר, או שיש לחנך את הנוער שיאהב את הארץ בכל תנאי? נדמה לי, כי יש לחנך את הנוער לאותם המבצעים שיש עוד לבצע בארץ, יש לחנך את הנוער להקרבה עצמית. כלומר, תכנית הלימודים מוכרחת להיות מאוזנת והאיזון הזה צריך לבוא תוך הדגשת העיקר בתקופה זו. צר לי מאד שמתוך הנימוקים שכולנו מצדדים בהם מביאים לידי כך שיש לקרוא-בכל שבוע את פרשת השבוע וללמוד את התפילות הצמודות לחג. אינני מתנגדת, למשל, להכנסת התאריך העברי, אך אין להנתק מהעולם כולו.

הדיון על סקירת ענין התודעה היהודית.

ר. הקטין:

הן כתוצאה מכל הדברים הללו ידוע לי על קבוצת מורות מטמינר לוינסקי שנכנסו לאחת הכיתות וראו שמלמדים תנ"ך בגילוי ראש הן ממש הזדעזעו בשעה שאין הוראות כאלה מצד משרד החינוך והתרבות. איש אינו מתנגד ללימוד התודעה היהודית. אבל אין מקנים/צאותה צורה שהמשרד מציע. יש לראות את התכנית הקיימת בבתי-הספר בהתייחסות העובדת, כי היא ראויה ויכולה להתקבל על הישוב כולו.

א. תלמי:

בקווי היסוד אף נאמר שיש לחנך ברוח החלוציות. מהי הגושפנקה הבדוקה כיצד לחנך ברוח החלוציות, למה דבר זה קדם לדבר אחר? הן ידוע שעם ישראל היה במשך 2000 שנה עם של טוחרים ונותני שירותים ולא יצרו יש מאין. על-כן, עלינו לחנך את הנוער היהודי שידע להתפרנס על אוצרות הארץ. מדוע לא עשו זאת? כיון שאבד החזון החלוצי.

אינני מקבלת את דעתו של מר שריד, כי עם קום המדינת העטיקה התהום בין בני הארץ לבין יהדות התפוצות. הן הנוער הישראלי נשאר אדיש ברגע הראשון לגבי השואה שהיתה, וזה היה לפני קום המדינה. כולנו רוצים בהגברת הזיקה לעם היהודי. אולם, גישה זו צריכה לנבוע מפנים, כי אחרת מרגישים אותם הילדים הלומדים את קינת דוד ומכירים את הגלבוש; כן הדבר לגבי שירת דבורה. אולם, האם פרטת השבוע היא שתקנה את הקשר עם התנ"ך, או אותו מורה נלהב המלמד תנ"ך וקצר קרח, כלום פרטת השבוע האוטומאטית היא שתקנה זאת לילדינו? הן כאשר הילדים לומדים את הנביאים האהודים עליהם וכן גם את הנביאים האחרונים ועומדים על הצד החברתי, על הבדלי הסגנון - יש כאן מלאכת חקירה ועבודה עצמית, כמובן, בהדרכתו הנבונה של המורה. אולם, אין להעביר את הווי בית-הכנסת לבית-הספר.

מקור החג היהודי היא החקלאות ומכאן חג הקציר-וחג הניכורים וכ"ו. היכן כל הדברים האלה בתודעה? אזי באה הגולה, ומאחר ולא היו לה כל הדברים הללו והכניסה את התפילה. עתה באים ומחזירים את הגולה. האט זוהי המורשת ההיסטורית של העם שחי על אדמתו? או שיש לחוג את החגים על-ידי קריאה מתאימה של פסוקים מסויימים.

לא הבינותי מדברי מר שריד מדוע חושבים שיש להנהיג את הסידור והמחזור בבית-הספר. הוא עצמו אמר שבספרים אלה ישנם דברים אינם מתאימים. לכן, לדעתי, יש להכניס את קטעי הפיוט למקראות, שאם לא כן הדבר הזה עלול לעורר מלחמת תרבות. כמובן, שאפשר להטביר להם מתי ואיך נוצרו התפילות. אולם, ברגע שקטעים אלה מופיעים בסידור - זוהי תפילה ולכן אני מתנגדת, כלומר, להכנסת המחזור והסידור לכתלי בית-הספר, ואם המשרד יתן את הגושפנקה שלו לכל הדברים הללו יצטרכו אלה, שחושבים שכל זה הוא דבר מלאכותי, להצדיק את קיומם, כי הם חושבים שעומדים לחסלם.

אני תובעת ממשרד החינוך והתרבות להקדים תשומת לב יתרה לאותן המסקנות המדברות על רוח חלוציות, שאם לא כן יסאר הנגב בשממונו, כי בית-הספר סגור בפני תנועות הנוער החלוציות ואנו צפויים לסכנת הנתקות לא רק ממורשת ההיסטוריה, אלא גם מצרכי הארץ הזו.

13.11.1957

הדיון על תקירת ענין התודעה היהודית.

ט. כפרי:

לדעתי, יש צורך סלועדת החינוך והתרבות
יהיה קשר הדוק עם ביצוע שיטת החינוך
בארץ, אם כי המשרד אינו תלוי בהחלטותיה.

נדמה לי, כי אין החלוציות נוגדת אך כל
אותם המקורות ואותה מסורת ממנה ינקנו בילדותנו. אולם, פעמים רבות
שואלת אני עצמי: לאן פני הנוער הישראלי? יחסו לעליה הזורמת לארץ,
יחסו לגולה ביחס למשק הקולט את הנוער העולה - כל הבעיות הללו הן
חריפות ביותר. היטוב בארץ הולך ומסתנה לגבי הרכב האוכלוסיה וסגנון
החיים ועלינו לכוון אתהדברים במידה שזה ניתן לנו ולמזג ולאחד את
האוכלוסיה. היתה לי פגישה עם ועדי מוטבי עולים וסיפרתי להם על ענין
התודעה היהודית ואני צריכה לציין שהם קיבלו זאת בטיפוף רב. ברור,
כי אם אנו רוצים ליצור עם עלינו לעשות הכל כדי להקטין את המחיצה בינינו
לביני העולים החדשים. אחד האמצעים לכך הוא בית-הספר.

אף אני משתייכת לזרם התישבותי גדול. סגור.
יש לנו בכפר בית-ספר טוב-ובעל מסורת. אבל אנו הגענו למסקנה שעם כל
ציון חצ' ישראלי כחג הסבע, יש לציין את חגי ישראל שאינם חגי טבע.
גברה אצלנו ההכרה שיש ליקוי רב וישנם חיפוש דרך כיצד להטריש
את הנוער במורשת אבות ולשפר את לימודי היהדות. אינני באה לשלול את
שיטת הלימודים שהיתה נהוגה עד עתה, וכמובן, שהיו לנו גם מורים טובים.
ובכל זאת פטוקי התנ"ך אינם שגורים בפי הנוער שלנו. לכן, אקבל כל
הצעה לשיפור לימוד התנ"ך וההיסטוריה, ואין זה עומד בסתירה לכל הדברים
האחרים, אלא זה רק יכול לעודד. וחברת-הכנסת הקטין המבססת את דבריה
ומביאה כהוכחה לחוסר חינוך חלוצי את הירידה מתארץ, הרי נדמה לי, כי
אין לירידה כל קשר עם תכנית הלימודים, ברור, כי אין
יציבות מטפלת בעמנו וישנם כאלה הרודפים אחריו סיר הנשר.

משום כך חושבת אני, כי הדרך הזו של בחינת
דרכנו היא מאד חיובית ועלינו לקבלה בנרחה ואין צורך שתאחז חלחלה עם
הכנסת המחזור והסידור לבית-הספר. אני יודעת שאצלנו בכפר יש בית-כנסת
והחברים והחברות באים לעשרות בימי החגים והילדים נהנים לבוא ולשאת
דגלים, או שבאים לשמוע תקיעת שופר בראש השנה - אינני רואה בזה
כל פסיה אם רוצים להקנות לילד את האהבה למסורת ישראל, יש צורך
שהילד ידע ויכיר את אותו סידור, ספר התפילות, הקדוש למחצית האוכלוסיה.
אינני מטיפה להכנסת כל המצוות המעשיות, אבל לדעת את יסודות הדברים
אין זה מזיק. ברור, כי לימודים אלה לא יהיו על חשבון לימודי
הטבע, או מקצועות אחרים. אולם, מקצוע חדש זה עלול להביא ברכה
ולחשתלבות הדורות.

לדעתי, אין להכניס פוליטיקה לבעיה בה
מרה וכה קשה שדרך זו תביא את פתרונה. אף אני תומכת בכך שנרבה בלימוד
החקלאות בבתי-הספר. אבל אין זה עומד בסתירה ללימוד מסורת ישראל,
ומקצוע זה לא יבוא על חשבון לימוד החקלאות. ברור, כי לימוד מקצוע חדש
זה אינו תלוי בשעות לימוד מסויימות, אלא באהבת העם, אין
לבם של בנינו הטובים פתוח לקבל כל אחד כמות שהוא. לכן, אני
חושבת, כי מקצוע זה של "ידע עם" יהיה אחד היסודות שאולי יביא למיזוג
גלויות שאנו כה מרבים לדבר על כך.

י. שריד:

לא אמרתי ששיפור דרכי הוראת התנ"ך והפיכת
התנ"ך לנכס צאן-וברזל יבוא באמצעות
פרטת השבוע, אלא אמרתי שצריך לשפר את הלימוד לשם ידיעת יתר וידיעה
זו תוקנה גם על-ידי פרטת השבוע.

19.11.1957

הדיון על ענין סקירת התודעה היהודית.

ד. נצר:

אני רוצה שנתייחס לתודעה הישראלית לא כאל שאלה חדש, אלא העמקת יתר, שכלול והרחבה של נושא שהיה קיים כבר. אנו ראינו כיצד נפגשו אנשי הבריגדה עם הגולה היהודית והנוער בכללו עומד במבחנים שונים. אולם, רוחו של אדם היא כזאת שהוא מוכן להקריב עצמו ולוותר על דברים גדולים ולעבוד על דברים קטנים.

לדעתי, אחד מיסודות החינוך הוא שאין הוא יכול לעמוד במקום אחד ומשום כך ישנם חיפוש דרך כיצד להעמיק את התודעה הישראלית, ואני מברכת על כך, כי המסרד במשך כל השנים האחרונות מתסיס אותנו למחשבות נוספות, היו לבטים שונים ביחס לחינוך לעבודה ועתה באות מחשבות חדשות.

ברור-שכולנו נרתענו מענין התודעה הישראלית, כי לא ידענו כיצד ייכנסו הדברים, והאם אין בכך משום הכנסת מנהגי דת, ולא מתוך התנגדות לעצם הענין, אלא האם לא תהיה כאן שתירה בין בית-הספר והבית ועוד, כידוע לכם, אין מורה שהוא כל-יודע, כי ברגע שהוא חושב שהוא כל-יודע, הוא חדל להיות מורה. גוסף לכך, הן אנו כולנו עברנו מהפכה מסויימת: כולנו באים מבתים מסורתיים וחיפשנו דרך מה יחל פני בית-הספר החדש. בית-הספר בקיבוץ אינו דומה לחינוך בארץ כולה. אני רואה בקיבוץ חזון, אבל לצערי זהו חלק קטן של חיינו. הילדים נמצאים שם באווירה שלמה - דבר שאיננו קיים בארץ כולם. בקיבוץ אפשר לדבר על הווי של חג, אולם מה הדין לגבי השכונות והפרברים בישובים שונים, כאשר כל אחד חי לו בביתו הוא. אותה הרגשה מסויימת של חג והווי, אותו מעין שכולנו שואבים ממנו ושותים ממנו עד היום והדברים נחרתו בנשמתנו באיזו צורה שהיא - כל זאת לא נתנו לילדינו.

מר שריד, אינני מאמינה שחוזר אחד זה שניים, או תכנית מסויימת יעשו את המלאכה, אלא זוהי רק מעין התוויית דרך. שוחחתי עם נערה ישראלית, אשר בתוקף תפקידה ביקרה בקיבוצי היהודים הטונים, לא בעת הפסטיבל ברוכיה, ולא רק ברוסיה. היא ביקרה בבתי-כנסת וראיתי את התרשמותה הגדולה מכך ומעזרת הנשים, שאלתה הראשונה היתה: מדוע לא ידעתי על-כל אלה כאשר למדתי בבית-הספר - זו היתה מעין תוכחה לנו, כלומר, משהו היה פגום בחינוך שנתנו. אבי המנוח היה אדם דתי והיה נוהג לומר שהוא מכבד אפיקורס שיודע, אבל לא בוד ועם הארץ. טוב לדעת מהן התפילות הנמצאות בסידור ובמחזור, כי כי אחד מהדברים החשובים הוא לדעת.

אני מאתם האנשים המחפשת דרכים כדי לא ליצור סתירות חדשות, כאן ישנם דברים עמוקים מאד ועדינים מאד בקשר ללימוד פרשת השבוע, ובעיקר, בקיבוץ, אבל על בני הקיבוץ לראות עצמם כחלק מבני כל העם ולא רק שלא אתה פינה שלהם בה הם נמצאים. הן סמינר הקיבוצים הנמצא בתל-אביב מתנזרים תלמידיו מלבקר במוסדות חינוכיים בעיר. משום כך אומרת אני, כי ישנם דברים סמליים המאחדים את העם כולו, כמו: עובדה היא שישנם דבבות יהודים שבשבילם פרשת השבוע אומרת הרבה והקדשת שעה בשבוע לענין זה קושרת את הנוער עם העם כולו. מדוע הבן שגדל בארץ לא יבין את פרשת השבוע?

אולם, מתפללת אני, כי לבל ליצור סתירות חדשות, אין שלמות ובנתים רבים יש חולין רב, לכן, בעיה-גדולה היא כיצד להכניס משהו מיוחד מההווי של שבת בבתים שאינם דתיים, ולאן דרוקא על-ידי הכנסת הדת, אלא על-ידי המסורת המיוחדת של שבת. משום כך לא מתקבל על דעתי סידור סדר פסח ב-ה' ניסן - יום צאת הילדים לחופש.

19.11.1954

הדיון על סקירת התודעה היהודית.

ד. נצר:

זוהי אחת הסתירות, כי אין זה מספיק ליצור הווי וללמד, אבל לערוך סדר פסח ב-ה' ניסן זוהי סתירה שאינני יודעת כיצד אפשר יהיה להתגבר עליה; או קבלת שבת ביום ו' בשעה 10.00. אני מקבלת את ענין העמקת התודעה, אבל מדאיגה אותי השאלה המעשית, כי כאן יכולה להיות התנגדות, משני הצדדים כאחד. על-כל-פנים, אני מברכת על חיפוש-דרך ל"ידע-העם", למורשת ולמסורת הדרונית, כמובן, שלימודים אלה יחייבו ערנות ועמידה על המשמר.

אשר לבעיית הירידה מהארץ - אין זו אסמת

החינוך, כי הילדים הם רק ילדים ואין בכוחם להשפיע. זוהי בעיה אחרת ועלינו לחפש דרכים לפתרונה.

הישיבה ננעלה בשעה 13.10.